

JAZYKOVEDNÝ ČASOPIS

JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV EUDOVÍTA ŠTÚRA
SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

2

ROČNÍK 60, 2009

SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r. o.

OBSAH

Ján Bosák: Šesťdesiatročná prítomnosť Jazykovedného časopisu v slovenskej lingvistike.....	125
Gabriela Múcsková: Prípady gramatikalizácie vo vývine slovenského jazyka	131
Patrik Mitter: Několik poznámek ke schémátům slovtvorněmotivačních vztahů kompozit ..	145

Diskusie

Vincent Blanár: Poznámky k onomastickým koncepciám.....	155
---	-----

Rozhľady

Marek Briška: Reforma arabskej gramatiky – neuskutočený projekt	159
---	-----

Recenzie

Sokolová, Miloslava: Nový deklinačný systém slovenských substantív. P. Žigo	169
O detskej reči erudovane a s láskou. Slančová Daniela (ed.): Štúdie o detskej reči. M. Ološtiak..	174
Ološtiak, Martin: Jazykovoštruktúrne a komunikačno-pragmatický status vlastného mena. (Adaptácia anglických proprií v slovenčine). J. Kišová.....	182
Urbanová, Daniela – Blažek, Václav: Národy staroveké Itálie, jejich jazyky a písma. L. Bužá- ssyová	185
Blanke, Detlev: Interlinguistische Beiträge zum Wesen und zur Funktion internationaler Plan- sprachen. S. Košecký	191

Kronika

Sedemdesiatka Jána Bosáka. S. Ondrejovič.....	199
Súpis prác Jána Bosáka za roky 1999 – 2008. J. Behýlová	200
Jubileum profesora Vladimíra Patráša. J. Klincková.....	209
Súpis prác Vladimíra Patráša za roky 1987 – 2008. J. Behýlová	212
Profesor František Čermák jubiluje. S. Ondrejovič	227
XI. zasadnutie Medzinárodnej komisie pre slovanskú slovtvorbu pri Medzinárodnom komitáte slavistov. N. Janočková	229

CONTENTS

Ján Bosák: Sixty-years Existence of Jazykovedný časopis in the Slovak Linguistics	125
Gabriela Múcsková: Instances of Grammaticalization in the Development of Slovak Language.	131
Patrik Mitter: Some of Remarks to Schemes of Word-formation Motivation of Composite Words. □	145

Discussion

Vincent Blanár: Remarks to Onomastic Conceptions.....	155
---	-----

Review Articles

Marek Briška: Arabic Grammar Reform – the Abandoned Project.....	159
--	-----

Book Reviews

Sokolová, Miloslava: Nový deklinačný systém slovenských substantív. P. Žigo	169
About the Child Speech with Erudition and Love. Slančová Daniela (ed.): Štúdie o detskej reči. M. Ološtiak	174

Ološtiak, Martin: Jazykovoštruktúry a komunikačno-pragmatický status vlastného mena. (Adaptácia anglických proprií v slovenčine). J. Kišová.....	182
Urbanová, Daniela – Blažek, Václav: Národy starověké Itálie, jejich jazyky a písma. L. Bužá- ssyová.....	185
Blanke, Detlev: Interlinguistische Beiträge zum Wesen und zur Funktion internationaler Plan- sprachen. S. Košecký.....	191

Chronicle

The 70 th Anniversary of Ján Bosák. S. Ondrejovič.....	199
Bibliography of Ján Bosák during the Period 1999 – 2008. J. Behýlová.....	200
Anniversary of Professor Vladimír Patráš. J. Klincková.....	209
Bibliography of Vladimír Patráš during the Period 1987 – 2008. J. Behýlová.....	212
Anniversary of Professor František Čermák. S. Ondrejovič.....	227
XI th Session of International Commission for Slavic Word-formation of the International Committee of Slavists. N. Janočková.....	229

СОДЕРЖАНИЕ

Ян Босак: Шестьдесят лет существования Лингвистического журнала и его роль в сло- вацком языкознании.....	125
Габриела Мучкова: Тенденции грамматикализации в развитии словацкого языка.....	131
Патрик Митер: О некоторых типах деривационномотивированных отношений компзи- тов (сложных слов).....	145

Дискуссия

Винцент Бланар: К некоторым вопросам концепций ономастики.....	155
--	-----

Обзор

Марек Бриешка: Реформа арабской грамматики – неосуществленный проект.....	159
---	-----

Рецензии

Sokolová, Miloslava: Nový deklinačný systém slovenských substantív. П. Жиго.....	169
O detskej reči erudovane a s láskou. Šlančová Daniela (ed.): Štúdie o detskej reči. М. Олош- тиак...□.....	174
Ološtiak, Martin: Jazykovoštruktúry a komunikačno-pragmatický status vlastného mena. (Adaptácia anglických proprií v slovenčine). Я. Кишова.....	182
Urbanová, Daniela – Blažek, Václav: Národy starověké Itálie, jejich jazyky a písma. Л. Буза- шиова.....	185
Blanke, Detlev: Interlinguistische Beiträge zum Wesen und zur Funktion internationaler Plan- sprachen. С. Кошецки.....	191

Хроника

Семидесятилетие Яна Босака. С. Ондрейович.....	199
Список работ Яна Босака в течении 1999 – 2008 гг. Ю. Бегилова.....	200
Юбилей профессора Владимира Патраша. Я. Клинькова.....	209
Список работ Владимира Патраша в течении 1987 – 2008 гг. Ю. Бегилова.....	212
Профессор Франтишек Чермак отмечает юбилей. С. Ондрейович.....	227
11-ое заседание Комиссии по славянскому словообразованию при Международном комитете славистов. Н. Яночкова.....	229

PRÍPADY GRAMATIKALIZÁCIE VO VÝVINE SLOVENSKEHO JAZYKA

GABRIELA MÚCSKOVÁ

MÚCSKOVÁ, Gabriela: Instances of Grammaticalization in the Development of Slovak Language. Jazykovedný časopis, 2009, Vol. 60, No. 2, pp. 131 – 144. (Bratislava)

The article presents a basic characteristics of grammaticalization as it is analysed in nowadays historical sociolinguistic works. It brings several instances from the grammatical development of Slovak language, that are results of grammaticalization processes and in a different degree correspond to the known interrelated mechanisms (desemantization, extension, decategorialization and erosion). In a detail the author analyses the gramaticalization of the verb *byť* (to be) in analytical constructions of the past tense, *buděti* in the future tense constructions, rise of the modal function of historically free lexical expressions and forms of adjectives, the declination suffixes of which have developed from demonstrative pronoun.

1. Vývojové zmeny v gramatickom pláne jazyka sú z veľkej časti podmienené hláskoslovnými zmenami, pôsobením analógie a vnútrojazykovým vyrovnávaním, ako aj zmenami vyplývajúcimi z vonkajších jazykových kontaktov. Tieto zmeny sú často opisované z hľadiska štruktúrneho vývinu gramatického podsystemu, avšak na ich realizácii sa v zásadnej miere podieľa fungovanie ustálených lexikálnych jednotiek vo výpovedi a ich individuálne uplatňovanie v kontextoch, v ktorých spolu so sémantickou modifikáciou nadobúdajú gramatický význam. Skúmanie jazykového vývinu a gramatických zmien vychádzajúce z výpovede odhaľuje možné motivácie a priebeh jazykovej zmeny, a zároveň ponúka možnosti jej explanácie. Typickým príkladom takéhoto prístupu je teória gramatikalizácie, ktorá skúma podmienenosť gramatických zmien v syntaktických konštrukciách.

„Gramatikalizácia“ je často predmetom synchronných lingvistických analýz stavby a fungovania gramatického jazykového systému,¹ má však diachrónnu podstatu, keďže mnohé gramatické kategórie a ich formálne stvárnenia majú pôvod v diachrónnom procese vývinu lexikálnych jednotiek, ktoré v istých opakujúcich sa kontextoch (výpovediach) nadobudli všeobecnejšiu funkciu a stali sa súčasťou gramatického systému jazyka. Potvrdzuje to aj tvrdenie Talmyho Givóna, ktorý zdôrazňuje nevyhnutnosť poznania starších etáp vývoja jazyka na pochopenie synchronnej štruktúry jazyka známym výrokom „Dnešná morfológia je včerajšia syntax“ (Givón, 1971, citované podľa Heine, 2003, s. 576). Preto sa pri skúmaní gramatikalizácie sústreďuje pozornosť na

¹ V našej lingvistike sa tomuto javu venovali Martina Ivanová (2009) a Nicol Janočková (2004), komparatívne sa slovenčine z tohto hľadiska venovali Björn Hansen (2005, tam aj ďalšia literatúra) a Markus Giger (2003 a ďalšie práce so zameraním na typológiu).

konštrukciu, ktorá je nositeľom gramatického významu, a tak sa teória gramatikalizácie zaoberá „pôvodom a vývojom gramatických foriem a konštrukcií. Jej cieľom je opísať ako vznikli a ako sa postupne vyvíjali gramatické formy a konštrukcie a vysvetliť ich súčasnú štruktúrnú podobu“ (Kuteva – Heine, 2008, s. 218). Teória gramatikalizácie vychádza tiež zo stanoviska, že nie je nevyhnutné, aby gramatická štruktúra jazyka bola úplne pravidelná – homogénna (porov. Dolník, 2005, s. 193) – pretože v nej často pretrvávajú ustrnuté výsledky minulých vývinových procesov spoločenskej a jazykovej interakcie a z diachrónneho hľadiska sa javia ako prísne pravidelné, hoci často v dôsledku ďalších zmien a kontaktov sú zo synchronného hľadiska vnímané ako nepravidelné.

Proces gramatikalizácie definuje aj *Morfológia slovenského jazyka* (1966), ktorá ho chápe ako opak lexikalizácie, pri ktorej: „jednotlivé slová prechádzajú vo vývine jazyka z jedného slovného druhu do druhého. Jednotlivé tvary môžu takto zmeniť svoju príslušnosť: lexikalizujú sa. Napríklad nepriame pády substantív môžu na základe svojej syntaktickej funkcie vypadnúť z paradigmy a prejsť za istých okolností k adverbiám. Takáto lexikalizácia je podnes živým postupom pri tvorení adverbií (*krokom, večierkom, ráno, spočiatku, nakoniec*)“ (s. 29). Za lexikalizáciu sa tu považujú aj prípady, keď sa z gramatického tvaru podstatného mena alebo slovesa stane gramatické slovo, napr. predložka (*kvôli, začínajúc*), alebo častica (*hádam*), pretože tu tiež ide o prehodnotenie a presun jazykovej jednotky z jedného slovného druhu do iného (tamtiež).

Naproti tomu gramatikalizácia sa tu charakterizuje ako opačný proces, v ktorom sa „slovo stane relačnou morférou. Tento proces sa realizuje pri vzniku opisných, perifrastických tvarov. Je prirodzené, že sa morférou stáva najmä neplnovýznamové slovo, napr. pomocné sloveso sponové alebo modálne. V slovanských jazykoch takto vzniklo z pomocného slovesa *byť* opisné sloveso *byť* v analytických tvaroch futúra, préterita, kondicionálu a vo všetkých tvaroch opisného pasíva. Rozdiel medzi pomocným a opisným slovesom je okrem významu aj v úplnosti pradžiny: opisné sloveso nemá lexikálny význam, priradzuje sa k systému paralelných morfém a prispôsobuje sa mu. Gramatikalizácia je však dlhý proces, má viacej stupňov, o čom svedčí rozdiel medzi tvarmi préterita, futúra a pasíva. Porov. vyjadrenie negácie: *nepísal-0 – nebude písať – nie je písaný*“ (tamtiež).

Je zrejmé, že v tomto ponímaní sa pojem gramatikalizácia uplatňuje v odlišnom význame a jej charakteristika sa viaže na synchronný stav gramatického podsystemu bez diachrónneho pohľadu a syntaktického východiska.

Termín gramatikalizácia uviedol do jazykovedy francúzsky lingvista Antoine Meillet (fr. grammaticalisation) už v roku 1912, no samotný opis procesu, výskum i teória gramatikalizácie v dnešnom chápaní sa začali rozvíjať až v 70. a 80. rokoch dvadsiateho storočia. Dnes v tejto oblasti existuje rozsiahla literatúra a otázka gramatikalizácie patrí do centra záujmu modernej historickej lingvistiky.

Rozšírenou a všeobecne prijímanou definíciou gramatikalizácie je, že ide o vývinový proces, v ktorom pôvodne samostatná lexikálne jednotka postupne nadobúda gramatickú funkciu (Schendl, 2003, s. 41), alebo presnejšie: že ide o postupný vývin lexi-

kálnej jednotky na gramatickú formu, alebo gramatickej formy na inú, všeobecnejšiu gramatickú formu (Heine, 2003, s. 575 – 577; Kuteva – Heine, 2008, s. 217). Túto gramatickú funkciu lexikálna jednotka nadobúda v procese vývinu, keď sa v istej syntaktickej konštrukcii ocitne ako plnovýznamová samostatná jednotka na vyjadrenie istého (budúceho gramatického) významu a postupnou replikáciou sa ustáli v danej konštrukcii natoľko, že sa prestane vnímať ako samostatná jednotka, ale ako prvok nesúci gramatickú funkciu. V priebehu tohto procesu môže jej pôvodný lexikálny význam úplne zaniknúť (napr. význam psl. **buděti* – pozri nižšie), alebo nenadobúda gramatický význam alebo gramatickú funkciu vo všetkých kontextoch, ale v mnohých prípadoch si zachováva aj svoj pôvodný lexikálny význam, ako je to napríklad v prípade slovesa *byť*, ktoré má v istých kontextoch rôzne – pôvodné – lexikálne významy „nachádzať sa, vyskytovať sa, existovať, jestvovať, byť prítomný niekde, zaujímať isté postavenie, konať sa“ atď. (Slovník súčasného slovenského jazyka, 2006, s. 392) a zároveň funguje ako pomocné modálne sloveso, sponové sloveso a pomocné sloveso – samostatná gramatická morféma – v zložených a opisných slovesných tvaroch (tvary slovesa *byť* + *l-ové prídavné* na vyjadrenie minulého času, *l-ové prídavné* + *by* + *byť* na vyjadrenie podmieňovacieho spôsobu, *byť* + *minulé prídavné trpné* na vyjadrenie trpných konštrukcií), tak ako sa to konštatuje vo vyššie uvedenom texte Morfológie slovenského jazyka, pričom pred vznikom a ustálením týchto gramatických slovesných tvarov stálo sloveso *byť* v tejto konštrukcii ako samostatná lexikálna jednotka (pozri nižšie).

Proces gramatikalizácie sa nemusí týkať len samostatných lexikálnych jednotiek, často tu ide aj o vývoj jednej gramatickej formy (ktorá v konečnom dôsledku mohla tiež vzniknúť podobným spôsobom) na inú ešte všeobecnejšiu gramatickú formu (napr. aoristový tvar slovesa *byť* > aoristové antepreteritum *nosil bych* > častica *by* v tvaroch podmieňovacieho spôsobu).

V procese gramatikalizácie sa syntaktická konštrukcia stáva ustrnutým analytickým (opisným) tvarom s gramatickým významom a v dôsledku ďalších vývinových zmien môže dôjsť k jej splynutiu do jednotného syntetického tvaru (napr. zložené tvary adjektív – pozri nižšie).

2. V príspevku sa pokúsime o podrobnejší rozbor procesov gramatikalizácie v prípadoch vyššie spomenutých javov známych z vývinu gramatických foriem v slovenčine, ktoré sa vyvinuli zo syntaktických konštrukcií, pričom sa na ich formálnom stvárnení podieľajú pôvodne samostatné lexikálne jednotky, ktoré stratili svoj lexikálny význam a nadobudli všeobecný gramatický význam, alebo gramatické tvary, ktoré v procese gramatikalizácie nadobudli iný, všeobecnejší, gramatický význam.

2.1 Gramatikalizácia vo vývine kategórie času

Zo súčasného systému slovesných gramatických tvarov môžeme ako príklad gramatikalizačných procesov v priebehu historického vývinu jazyka uviesť analytické tvary minulého a budúceho času.

2.1.1 Praslovančina mala pôvodne štyri formy minulého času na vyjadrenie rôznych minulých dejov (podrobne Krajčovič, 1988, s. 137n, Lamprecht – Šlosar – Bauer, 1986, s. 194n). V súčasnom jazyku sa na vyjadrenie minulého času uplatňuje pôvodné perfektum zložené z l-ového prídavia a prázenta pomocného slovesa *byť*.

Formy l-ových prídaví boli pôvodne deverbatívne adjektíva s l-ovým formantom (porov. Lamprecht – Šlosar – Bauer, 1986, s. 194 – 195), ktoré sú dnes petrifikované napríklad v súčasných tvaroch adjektív (*ne*)*dbalý*, *bdelý*, *bývalý*, *minulý*, čes. *vzteklý*, *opilý* a pod. Tento význam dokladajú aj príklady z historických prameňov (citované podľa Gebauer, s. 609): *otče věčný, vždy bylý* (Starobilá skládanie 2, 72 – porov. Gebauer, s. 756), *matko božie milá, věčně u božě vždy bylá, z svatých králův porodilá, nad vše svaté záslušilá* (rukopis Hradecký, pol. 14. stor. porov. Gebauer, s. 756) atď.

Význam spojenia tohto deverbatívneho adjektíva a slovesa *jesmь/jesi/jestь...*, ktoré tu malo funkciu sponového slovesa – podobne ako napríklad v dnešných spojeniach spony *byť* a trpného prídavia (*som prekvapený*):

V-*ь* / V-*la* / V-*lo* + *jesmь/jesi/jestь...* – „som/si/je taký/ten, čo koná dej V“,

sa postupným vývinom, ktorý sa prejavoval najmä zvyšovaním frekvencie výskytu takéhoto spojenia, gramatikalizáciou zmenil na význam perfekta: „som/si/je... ten, kto vykonal dej V“, čiže na vyjadrenie deja uskutočneného v minulosti s dosahom na prítomnosť (významovo obsiahnutou v tvare prítomníka tu už pomocného slovesa *byť*):

i	<i>da-ь jes-mь</i>	– „dalý som“	– „som dávatel', som štedrý“	
	<i>da-ь jes-i</i>	– „dalý si“	– „si dávatel', si štedrý“	
	<i>da-ь jes-ть</i>	– „dalý je“	– „je dávatel', je štedrý“	
ii	<i>da-ь jes-mь</i>	– „dal som“	} – s významom perfekta	
	<i>da-ь jes-i</i>	– „dal si“		
	<i>da-ь jes-ть</i>	– „dal je“		
iii	<i>da-l som</i>	– „dal som“	} – všeobecný minulý čas
(po zániku aoristu a imperfekta)	
	<i>da-l (je)si</i>	– „dal si“		
	<i>da-l (jest)</i>	– „dal (je)“		

V pamiatkach z 15. a 16. stor. ešte máme doložený zložený tvar v 3. os. sg. a pl. (*prišli sú, dal jest* a pod.), avšak v tvaroch 3. osoby perfekta postupne zaniklo *je/jest* a *sú/jesú* „a l-ové prídavie prevzalo funkciu tvaru, t. j. samo sa stalo nositeľom slovesnej kategórie osoby“ (Krajčovič, 1988, s. 140, podobne Dolník – Mlacek – Žigo, 2003, s. 116).

V poľštine tento proces pokračoval ešte ďalej – k vytvoreniu syntetických tvarov v 1. a 2. osobe singuláru a plurálu:

iv	<i>dał-em, dał-am</i> (< <i>dał-eśm, dał-aśm</i>)	<i>dali-śmy, dały-śmy</i>
	<i>dał-eś, dał-aś</i>	<i>dali-ście, dały-ście</i>
	<i>dał-0, dał-a</i>	<i>dali, dali</i>

Z koncovky pomocného slovesa sa stala gramatická morféma, ktorá sa spravidla pripája k tvaru 1-ového prídavia, ale môže sa pripájať aj k iným slovám, ktoré patria do syntagmatického celku so slovesom: *przyszedłem, owam przyszedł, jaciem przyszedł* atď. (porov. Klemensiewicz – Lehr-Splawiński – Urbańczyk, 1955, s. 371n).

Syntetické tvary, v ktorých gramatická koncovka tvaru 1. a 2. osoby slovesa *był* splynula s tvarom 1-ového prídavia (alebo iného slova slovesnej frázy) máme okrajovo doložené aj v niektorých severných východoslovenských nárečiach: *robilem, robilam, robileś, robilaś, dześ bul, coś tam widzel* a pod. (porov. Štolc, 1978, s. 177).

Iný syntetický tvar, tiež podobný ako v niektorých poľských nárečiach, možno pozorovať aj v nárečiach niektorých obcí Spiša, Liptova, Oravy, v podjavorinskom a trenčianskom nárečí, a to tvar *bolach, volalach, jach bol, chlebach kúpila, v mestech bol* (tamtiež), ktoré vznikli analogicky podľa tvarov kondicionálu *robilbych* (porov. Klemensiewicz – Lehr-Splawiński – Urbańczyk, 1955, s. 371n).

K nárečovým osobitostiam tvorenia minulého času patrí aj zložený tvar s osobným zámenom namiesto tvarov slovesa *był* vo východoslovenských nárečiach: *ja prišol, ja vidzel, mi buli* atď., ktoré je podobné ako vo východoslovenských jazykoch, a niektoré východoslovenské a gemerské redukované tvary 1-ového prídavia, v ktorých koncové *-l* zaniklo – *ja ňis* (< *ňisol*), *pik* (< *pikol*), *umar* (< *umarla*), *ucik* (< *ucikol*), *viad* (< *viadol*), *ňias* (< *ňiasol*), *pliat* (< *pliatol*) (porov. Krajčovič, 1988, s. 146).

2.1.2 Na vyjadrenie budúceho času sa v najstarších štádiách vývinu západoslovenských jazykov využívali viaceré formy, ktoré sa vyvíjali spolu s formovaním kategórie vidu (porov. Lamprecht – Šlosar – Bauer, 1986, s. 195 – 196). Napríklad slovesá s tematickou morfému *-ňe-* typu: *padňe, miňe, svitňe, začňe* a pod. mali pôvodne nedokonavú povahu, no nevyjadrovali jednoduchý prítomný, ale prechod do stavu. Už v praslovančine boli známe prítomníkové tvary predponových slovies (*pri-ňesu, po-vezu, vz-planu* a pod.), ktoré mali pôvodne tiež nedokonavý význam. S vývojom kategórie vidu sa dokonavé formy slovies spájali s vyjadrovaním budúceho deja a aj uvedené príklady sa začali chápať ako dokonavé (dnešné *padňe, miňe, svitňe, začňe, priňesie, vzplaňe*), okrem slovies s predponou *po-* (ibid., s. 197). Pri dejoch nedokonavej povahy sa využívalo viacero konštrukcií zložených z modál-

neho slovesa a infinitívu (*mám robiťi, chcu robiťi*) alebo fázového slovesa a infinitívu (*začnu robiťi, idu robiťi*) a tiež slovesa *budu* a neurčitku, príp. I-ového prídavného: *budu robiťi, budu robil* (ibid. s. 198, porov. tiež Krajčovič, 1986, s. 142; Křížková, 1960, s. 82 – 108). Spojenia s modálnymi a fázovými slovesami v spojení s infinitívom vyjadrovali dej v budúcnosti, ale ponechávali si v spojení tiež odtienok modálnosti alebo fázovosti. Sloveso *buděti/budu* (< **bōdō*) bolo pôvodne tematické a malo význam „mať na pamäti, mať na mysli“, tak ako je to petrifikované v tvare *za-bud-nút'*. Od neho je neskôr odvodené slovo *budúci* a *budúcnosť* (podľa *súcnosť*) (porov. Machek, 1997, s. 75; Krajčovič, 1986, s. 142; iný význam – „začínam“ – Lamprecht – Šlosar – Bauer, 1986, s. 196). Svojím pôvodným významom má tematické sloveso *budu* čiastočne význam blízky modálnosti a z hľadiska modálnych konceptov by sme ho mohli zaradiť ku konceptu zámer (podľa Mluvnice češtiny III., 1987) alebo vôľa – volitívnosť (Ivanová, 2009), čo potvrdzuje aj spresnenie Václava Machka (s. 75), ktorý v prípade významu slovesa **bōdō* hovorí o odtienku „míti na mysli“ a odtienku „vôle, úmyslu k něčemu“. Zároveň ho fakt, že sa spája len s nedokonavými slovesami približuje k slovesám fázovým.

Spojenie *budu* + infinitív sa zgramatikalizovalo a začalo plniť funkciu vyjadrovania budúceho času nedokonavých sloviess:

	pôvodný význam	gramatický význam
i	<i>budu robiťi</i> – „mám v úmysle/zamýšľam“	
ii	<i>budu robiťi</i> – „mám v úmysle/zamýšľam, mám na pamäti robiť“ (možno s významový odtienkom modálnosti, fungujúc popri podobných spojeniach <i>chcu robiťi, idu robiťi, imatě robiťi</i> atď.)	
iii	<i>budu robiťi</i> –	„budem robiť“ – budúci čas

pričom sloveso *budu*, na rozdiel od spomínaných modálnych a fázových sloviess, stratilo svoj pôvodný význam a stalo sa len slovesom pomocným. Dokazuje to aj skutočnosť, že toto sloveso sa dnes chápe ako súčasť paradigmy slovesa *byť*: *som, bol som, budem*, pričom tvar *budem* je skrátenejší z pôvodného *budu byťi*, ktoré ako pravidelné interpretuje aj Václav Machek (1997, s. 75) na rozdiel od Heleny Křížkovej (1960, s. 102).

Podobný proces je známy aj v angličtine, kde v období ranej starej angličtiny (Early Old English), slovesá *sceal* (> shall) a *wille* (> will) vyjadrovali v prítomnom čase „povinnosť“ a „vôľu/želanie niečo konať“ (porov. dnešný význam nemeckého *Ich will*) a postupne strácali svoj pôvodný význam a začali sa využívať (spočiatku

popri iných spôsoboch odkazovania na budúce deje) na vyjadrenie budúceho času (Tagliamonte, 2008, s. 749; Schendl, 2001, s. 41).

Podobne v nemčine sa až do 14. – 15. storočia na vyjadrenie budúcich dejov používal dnes ustálený tvar futura – *werden* + infinitív – spolu s formami *wollen* + infinitív a *sollen* + infinitív (podrobne Křížková, 1960, s. 84 – 92).

2.2 Gramatikalizácia a kategória modálnosti

Samotné modálne slovesá, o ktorých už bola reč vyššie pri konštrukciách odkazujúcich na budúce (zamýšľané) deje, prešli tiež gramatikalizačným procesom z dejevých slovies bez modálneho významu. Tomuto problému sa podrobne venovala Martina Ivanová v štúdiu *Status modálnych relátorov v slovenčine ako výsledok gramatikalizačných a degramatikalizačných procesov* (2009, s. 152 – 164). Gramatikalizačné procesy, ktoré viedli k formovaniu modalizátorov autorka sleduje v schéme: (premodálny význam) → cirkumstačný/deontický význam → epistemic-ký význam → (postmodálny význam) (s. 165).

2.2.1 Sloveso *musiet'* pochádza z nemeckého *mou3an* (Machek, 1997, s. 384), ktoré malo v nemčine pôvodne význam „byť v nejakej situácii“ (Hansen, 2000, citované podľa Ivanová, 2009, s. 165) a už v germánskom prostredí sa gramatikalizáciu vyvinulo na sloveso s modálnym významom „necitatívnosti“ (porov. nem *mussen*, angl. *must* a pod.) a jeho pôvodný význam zanikol. Do viacerých slovanských jazykov (okrem slovenčiny aj čeština, poľština, lužická srbčina ukrajinčina) bolo toto sloveso prevzaté už ako modálne sloveso vyjadrujúce „necitatívnosť“, ktorú dovtedy plnila z praslovančiny zdedená konštrukcia infinitívu so slovesom *býti* ako sponou: *bylo jemu býti v lese* („musel byť v lese“), *jest s tohto světa sníti* („musím z tohto sveta odísť“) (podľa Lamprecht – Šlosar – Bauer, 1986, s. 350 – 352) a v zápornom tvare „permissívnosti“ a nemá iný ako modálny význam, môže však byť slovotvorným základom ďalších plnovýznamových tvarov (porov. hovorové *primusiet' niekoho*, *primusiet' sa niečo urobiť* – s významom „prinútiť“, resp. deverbatívum *mus* v spojení z *musu niečo urobiť*).

Podobne bolo s významom „musieť“ z nemčiny prevzaté aj modálne sloveso *dyrbit'* (< starohornonemecké *durfan*, dnešné *dürfen*), ktoré však rýchlo zaniklo (Lamprecht – Šlosar – Bauer, 1986, s. 351; Machek, 1997, s. 127).

Sloveso *môct'* (< *moci* < **mog-ti*) je denominatívum od *moc* (< **mokt₃*), takže jeho premodálny význam súvisí s „mocou“, a je tak súčasťou pomerne rozsiahlej slovotvornej paradigmy s množstvom ďalších odvodení: *mocný*, *mocnár*, *mocnosť*, *zmocniť sa*, *nemoc*, *premôct'*, *vymôct'*, *vzmôct' sa*, *umožniť*, *zumožniť*, *možno*, *mohutný*, *veľmož* atď. (porov. Machek, 1997, s. 371; Brückner, 1985, s. 342). Václav Machek uvádza paralelu s nemeckým *mag*, *mögen* < *Macht*, *Vermögen*. Význam moci („získať, nadobudnúť, alebo byť v situácii, že niekto má – moc“) však zanikol

a sloveso *môcť* sa gramatikalizovalo na modálne sloveso s významom posibility a ability (Ivanová, 2009, s. 166).

Slovesá *musieť*, *môcť* i staré sloveso *dyrbitʹ* sa už v historickom období vývinu používali na vyjadrenie miery istoty *musí byť* – „určite je“ a *môže byť* – „pravdepodobne je“ (Lamprecht – Šlosar – Bauer, 1986, s. 352) a v súčasnosti sa tvar slovesa *nemusieť* používa aj v postmodálnom význame „nemať rád“ (Ivanová, 2009, s. 166).

Pôvodný význam slovesa *smieť* (< **směti*), prítomný v príbuznom, pôvodne l-ovom participiu, *smelý*, *osmelitʹ sa* a pod., bolo „odvážiť sa, trúfať si.“ Tiež ide o denominatívum od zloženého slova *smě-ja* – „smelosť“ (Machek, 1997, s. 560; Brückner, 1958, s. 532), ktorého pôvodný význam v jazyku zanikol a sloveso nadobudlo modálny význam posibility a v zápornom tvare význam nevhodnosti až zákazu.

	pôvodný nemodálny význam	modálny význam
i	* <i>mog-ti</i> * <i>směti</i> (nem.) <i>moužan</i>	„získať, mať moc“ „odvážiť sa, trúfať si“ „byť v situácii“
ii	<i>moci</i> > <i>môcť</i> <i>smieť</i> (nem.) <i>mussen</i> > <i>musieť</i>	„byť schopný/mať možnosť, predpoklady niečo urobiť“ „mať dovolenie urobiť, môcť“ „mať povinnosť urobiť“

Vo vývine uvedených modálnych slovies dochádza v procese gramatikalizácie k desémantizácii – k strate pôvodného významu, ku ktorému pravdepodobne dospeli po istej prechodnej fáze extenzie, keď slovesá fungovali zároveň v pôvodnom i modálnom význame, tak ako to môžeme pozorovať dnes v prípade ďalších modálnych slovies *mať*, *chcieť*, *vedieť*.

2.2.2 Pôvodne atematické sloveso *mať* so základným významom „držať pri sebe ako vlastníctvo“ dáva V. Machek do súvislosti s *jmem*, *jať* – „vziať“ (1997, s. 366). Modálny význam „nutnosti“ alebo „možnosti konať dej“ sa gramatikalizoval cez metaforickú transpozíciu *mať povinnosť... niečo urobiť* > *mať niečo urobiť*. (Ivanová, 2009, s. 167). *Chcieť* pochádza z pôvodného psl. **chotěti* s neskorším ustálením koreňa *chc-* v prítomníku a neskôr i préterite a malo význam „želať si, túžiť po niečom“. Je zaujímavé, že podľa V. Machka (1997, s. 208) pôvodné slovanské **koťěti* bolo tiež atematické. V procese gramatikalizácie toto sloveso zaznamenalo posun od významu „želaní“ k významu „úmyslu realizovať dej“. I v tomto prípade v súčasnom jazyku zaznamenávame i postmodálny význam „potrebovať, vyžadovať

si“ – prípad: *Chce to komentár?* (Ivanová, 2009, s. 168). Gramatikalizáciu modálneho slovesa *vedieť* (tiež z pôvodného atematického **vëdëti* s koreňovou alteráciou s **vidëti*) zachytáva Martina Ivanová (tamtiež) v stupňoch: z nemodálneho významu „mať vedomosť“ – ako vyjadrenia stavu, cez význam „mať schopnosť osvojenú ako poznatok, prípadne zručnosť“ sa dospieva k modálnemu významu „mať schopnosť vyrovnáť sa so situáciou“ blízkeho významu modálneho slovesa *môcť*.

	pôvodný nemodálny význam	cirkumstačný deontický význam	modálny význam
i	<i>*imati</i> „vlastniť“ <i>*chotëti</i> „túžiť, želať si“ <i>*vëdëti</i> „mať vedomosť“		
ii	<i>*imati</i> „vlastniť“ <i>*chotëti</i> „túžiť, želať si“ <i>*vëdëti</i> „mať vedomosť“	„mať povinnosť urobiť“ „želať si urobiť“ „mať schopnosť, zručnosť“	
iii	<i>mat’</i> „vlastniť“ <i>chciet’</i> „túžiť, želať si“ <i>vedieť</i> „mať vedomosť“	„mať povinnosť urobiť“ „želať si urobiť“ „mať schopnosť, zručnosť“	„mať urobiť“ „mať úmysel urobiť“ „byť schopný robiť“

Slovesá *mat’*, *chciet’*, *vedieť* si popri modálnom význame zachovávajú aj svoj pôvodný nemodálny význam, v procese gramatikalizácie modálnej kategórie sa teda nachádzajú vo fáze extenzie, keď sú popri pôvodnom význame uplatňované v novších kontextoch s gramatickou funkciou.

Sledovaním sémantických zmien, ktoré sa uskutočnili v procese formovania modalizátorov – zánik pôvodného významu (ktorý sa viazal skôr na vyjadrenie stavu ako deja) historickej jednotky – jeho desémantizácia – a sformovanie modálneho významu (nutnosť, schopnosť, možnosť a pod.), resp. vznik polysémických jednotiek s pôvodným nemodálnym a novým modálnym významom a ich funkčné rozšírenie môže priniesť nový pohľad i na synchronne sémantické interpretácie modálnych výrazov (porov. Dolník, 2008).

S procesom gramatikalizácie modálnosti a vyjadrovania budúceho času veľmi úzko súvisí proces formovania – gramatikalizácia – kategórie vidu, ktorému sa na tomto mieste venovať podrobne nebudeme, pretože bude predmetom iného, samostatného, príspevku.

2.3 Gramatikalizácia tzv. zložených tvarov adjektív

Praslovančina zdedila z indoeurópskeho deklináčného systému deklináciu mennú (podľa ktorej sa skloňovali substantíva a adjektíva a niektoré druhy čísloviek a prísastí

nt-ových, s-ových, l-ových, n-ových a t-ových) a zámennú (uplatňovanú pri pôvodných zámenách – osobných, niektorých ukazovacích, prívlastňovacích a opytovacích a pri číslovkách *jeden, dva, dvój, trój*) (porov. Lamprecht – Šlosar – Bauer, 1986, s. 138). V baltoslovanskom období spojením týchto dvoch typov vzniká najmladšia – zložená deklinácia, ktorá sa zachovala podnes v skloňovaní adjektív.

Zložené tvary adjektív boli pôvodne zložením menného tvaru adjektíva a tvaru pôvodne ukazovacieho zámena *jь, ja, je*. Pôvodné spojenie *dobrъ + jь (chlapъ)* malo funkciu presne určiť, determinovať meno – „ten dobrý chlap“ – oproti mennému tvaru *dobrъ (chlapъ)* – „dobrý chlap“. To znamená, že menné skloňovanie adjektív prezentovalo kategóriu neurčitosti a zložené skloňovanie kategóriu určitosti (porov. Krajčovič, 1988, s. 113; Klemensiewicz – Lehr-Splawiński – Urbańczyk, 1955, s. 323n). Jan Gebauer (2007, s. 169) rozdiel menného a zloženého skloňovanie vysvetľuje ako pomenovanie vlastnosti nejakého objektu (menný tvar) a pomenovanie objektu (známeho alebo skôr spomenutého), ktorý sa vlastnosťou vyznačuje (zložený tvar).

Predpokladá sa tu takýto vývoj:

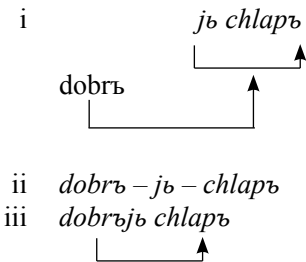
- i *dobrъ jь chlapъ* – „dobrý ten chlap“
dobra jego chlapa – „dobrého toho chlapa“
dobra jemu chlapu – atď.
dobrъ jь chlapъ / (dobra jego chlapa – po uplatnení kategórie životnosti)
dobrě jеть chlapě
dobromъ jimъ chlapomъ
 atď.
- ii *dobrъjь chlapъ* – „ten dobrý chlap“
dobrajego chlapa – „toho dobrého chlapa“
dobrajemu chlapu – atď.
dobrъjь chlapъ / dobrajego chlapa
dobrějеть chlapě
dobromъjimъ chlapomъ
- iii po hláskovej zmene – kontrakcii – v 10. storočí, zániku *jerov* a zmene *g > h*
dobrý chlap – „dobrý chlap“
dobrého chlapa – „dobrého chlapa“
dobrěmu chlapu – atď.
dobrého chlapa
dobrém chlapě
dobrým chlapom

v ktorom dochádza k desémantizácii – strate významu ukazovacieho zámena, ktoré tu stráca aj slovnodruhovou kategóriu zámena a po hláskoslovných zmenách v 10.

storočí splyva s menným tvarom adjektíva, ktorý postupne prestáva byť uvedomovaný ako zložený tvar, ale ako syntetický tvar s gramatickou morférou.

Katégoria určítosti a neurčítosti sa vo viacerých jazykoch vyvíjala podobným spôsobom – t. j. gramatikalizáciou ukazovacieho zámena v postavení pred substantívom, resp. substantívom, pred ktorým stojí adjektívum vo funkcii prívlastku: angl. *a new book* : *the new book* („nová kniha“ : „(tá) nová kniha“); nem. *ein neues Haus* : *das neue Haus* („nový dom“ : „(ten) nový dom“); gr. *σοφος ανθρωπος* : *ο σοφος ανθρωπος* („múdry človek“ : „(ten) múdry človek“) a pod. alebo tvoriaci sufix substantíva, ako je to napríklad v bulharčine a macedónčine: *masa* : *masa-ta* („stôl“ : „(tento) stôl“). Zo syntaktického hľadiska je zaujímavé, že ukazovacie zámeno v slovenčine (ako napokon aj v bulharčine) prirodzene stojí pred označovanou jednotkou – *ten múdry človek*, bulh. *tazi masa* („tento stôl“) a v procese gramatikalizácie sa v determinatívnej funkcii ocitli v pozícii sufixu. Pre bulharčinu objasňuje tento jav Kiril Mirčev (1963, s. 179), keď na historickom materiáli ukazuje, že v období formovania katégorie určítosti (9. – 13. stor.) stálo ukazovacie zámeno za menom a až v neskoršom období vývinu, už po gramatikalizácii určitého člena v sufixe podstatného mena, sa jeho pozícia ustálila v preponovanej pozícii (citované podľa Kuteva – Heine, 2008, s. 226). Istú súvislosť s postponovaním určitého člena vidí Tania Kuteva a Bern Heine (tamtiež) i vo vzájomných jazykových kontaktoch balkánskych jazykov, ktoré majú tiež určitý člen v koncovej pozícii (rumunčina, albánčina).

V praslovanskej konštrukcii *dobrъ jъ chlapъ* („dobrý ten chlap“), *dobra jeho chlapa* („dobrá toho“ chlapa) atď. sa ukazovacie zámeno s demonstratívnou funkcii nachádza v podstate pred podstatným menom, ku ktorému sa viaže a v prípadoch, keď sa pred takouto syntagmou nachádzalo adjektívum v prívlastkovej funkcii, sa ukazovacie zámeno prehodnotilo zo samostatného člena na jeho sufix s determinatívnu funkcii:

Zatiaľ čo v iných jazykoch sa katégoria určítosti a neurčítosti zachovala a je formálne vyjadrená preponovaným alebo postponovaným určitým členom, v starej slovenčine (i v ostatných slovanských jazykoch okrem bulharčiny a macedónčiny) sa neaktualizovala. Östen Dahl (2004b, s. 152) predpokladá existenciu katégorie určítosti a neurčítosti v praslovančine len v prívlastkových konštrukciách a v dôsledku

hláskovej redukcii sa súvislosť relačného sufixu s ukazovacím zámenom prestala uvedomovať a zaniklo aj povedomie významu určitosti tvaru. V takejto situácii bola existencia dvoch typov adjektívnej paradigmy redundantná a zánikom menného skloňovania ostáva len jedno adjektívne skloňovanie, v ktorom už nie je prítomný odtienok určitosti zo zloženého tvaru, ani význam deiktickosti z pôvodného ukazovacieho zámena. Aj samotné zámeno *jb, ja, je* (dnes v nom. *on, ona, ono*); *jeho, jej, jeho; jemu* atď. má dnes funkciu osobného zámena 3. os. sg a nie ukazovacieho zámena. V tomto prípade završením procesu gramatikalizácie dochádza zároveň k zániku gramatického tvaru vyjadrujúceho gramatickú kategóriu určitosti – teda k javu, pri ktorom možno hypoteticky uvažovať o „degramatikalizácii“, hoci existencia reverzného procesu k procesu gramatikalizácie je často spochybňovaná, gramatikalizácia je mnohými autormi považovaná za prísne jednosmerný proces (podrobne Heine, 2003, s. 582).

3. Procesy gramatikalizácie sú sprevádzané navzájom súvisiacimi sprievodnými procesmi/mechanizmami (Heine, 2003, s. 579), ktoré sa v konkrétnych prípadoch v historickom vývine plnovýznamovej lexikálnej jednotky na formálne vyjadrenie gramatickej funkcie môžu realizovať v rôznej miere:

1. **desémantizácia** („vyblednutie“, sémantická redukcia – semantic bleaching):
 - úplná, keď zanikne pôvodný význam jednotky: napr. strata pôvodného významu slovesa *buděti /budu*, ktoré nadobudlo gramatickú funkciu vyjadrenie budúceho času nedokonavých slovies, a slovies *mogti, směti*, ktorých pôvodné nemoďálne významy nadobudli modálny význam,
 - alebo čiastočná, keď k redukcii významu dochádza len v istých kontextoch, kde jednotka nadobudla funkciu gramatickej morfémy (pomocné sloveso *byť*, modálne slovesá *mať, vedieť, chcieť*, pôvodné ukazovacie zámeno *jb, ja, je*), kým v iných kontextoch si svoj pôvodný význam zachováva;
2. **extenzia** (kontextové zovšeobecnenie): funkčné rozšírenie používania jednotky v nových kontextoch (napríklad výskyt l-ových prídavných ako pôvodných deverbatívnych adjektív v tvaroch perfekta a neskôr minulého času všeobecne, alebo funkčné rozšírenie slovesa *buděti* atď.), čo vedie i k jeho frekvenčnému rozšíreniu, ktoré je nevyhnutným predpokladom ustálenia gramatickej funkcie danej syntaktickej konštrukcie;
3. **dekategorializácia**: strata morfosyntaktických charakteristík pôvodnej jednotky vrátane statusu nezávislej lexémy – napr. zmena statusu ukazovacieho zámena na jednotku s determinatívnou funkciou – čo je často sprevádzané i kliticizáciou – nadobudnutím pevného postavenie v syntaktickej konštrukcii – a afixáciou – pri zmene z analytického tvaru na syntetický;
4. **fonetická redukcia**: čiže redukcia vo fonetickom základe pôvodnej jednotky, ktorá môže byť dôsledkom hláskoslovných zmien (kontrakcia v prípade

zložených tvarov adjektív) alebo dôsledkom tendencie syntetickosti (v syntetických tvaroch *dalam, robilas* a pod.).

Bibliografia

BRÜCKNER, Aleksander: Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa: Wiedza Powszechna 1985. 806 s.

DAHL, Östen: Definite Articles in Scandinavian: Competing Grammaticalization Processes in Standard and Non-standard Varieties. In: *Dialectology Meets Typology: Dialect Grammar from a Cross-linguistic Perspective*. Berlin: Mouton de Gruyter 2004. s. 147 – 180.

DOLNÍK, Juraj – MLACEK, Jozef – ŽIGO, Pavol: Princípy jazyka. Bratislava: Stimul 2003. 138 s.

DOLNÍK, Juraj: Koncepcia novej morfológie spisovnej slovenčiny. In: *Slovenská reč*, 2005, roč. 70, č. 4, s. 193 – 210.

DOLNÍK, Juraj: Interpretácia modalít (K sémantickej interpretácii modálnych výrazov). In: *Iugi observatione... Jubilejný zborník na počesť Ľubomíra Ďuroviča*. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 2008. s. 52 – 56.

GEBAUER, Jan: Historická mluvnice jazyka českého. Díl IV. Skladba. Red. úprava F. Trávníček. Praha: Academia 2007. 766 s.

GIGER, Markus: Die Grammatikalisierung des Rezipientenpassivs im Tschechischen, Slowakischen und Sorbischen. In: *Contributions suisses au XIIIe congrès mondial des slavistes à Ljubljana, août 2003*. Ed. P. Sériot. Bern etc. 2003, s. 79 – 102.

GIVÓN, Talmy: Historical Syntax and Synchronic Morphology: An Archaeologist's Field Trip. In: *Chicago Linguistics Society 7*. Chicago: University of Chicago 1971. (citované podľa: HEINE, Bernd: Grammaticalization. In: *The Handbuch of Historical Linguistics*. Eds. B. D. Joseph, R. D. Janda. Oxford: Blackwell Publishing Ltd. 2003. s. 575 – 601.)

HANSEN, Björn: The German Modal Verb müssen and the Slavonic Languages – The Reconstruction of a Success Story. In: *Scando-Slavica Tomus 2000*. 46, s. 77 – 92.

HANSEN, Björn: Ako merat' geografickú konvergenciu jazykov: prípadová štúdia gramatikalizácie v dôsledku jazykového kontaktu v nemecko-maďarsko-slovanskej oblasti. In: *Jazykovedný časopis*, 2005, roč. 56, č. 2, s. 81 – 98.

HEINE, Bernd: Grammaticalization. In: *The Handbuch of Historical Linguistics*. Eds. B. D. Joseph, R. D. Janda. Oxford: Blackwell Publishing Ltd. 2003. s. 575 – 601.

IVANOVÁ, Martina: Status modálnych relátorov v slovenčine ako výsledok gramatikalizačných a degramatikalizačných procesov. In: *Aspektuálnosť a modálnosť v slovenčine*. Ed. M. Ivanová. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove 2009. 272 s.

dostupné na: Intranet: <http://www.pulib.sk/elpub/FF/Ivanova1/index.html>

JANOČKOVÁ, Nicol: Slovtvorné a sémantické súvislosti slovesného vidu v slovenčine (K štatútu slovesného vidu v slovenčine). In: *Slovenská reč*, 2004, roč. 69, 2, s. 65 – 84.

KLEMENSIEWICZ, Zenon – LEHR-SPLAWIŃSKI, Tadeusz – URBAŃCZYK, Stanisław: *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe 1955. 596 s.

KRAJČOVIČ, Rudolf: *Vývin slovenského jazyka a dialektológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988. 344 s.

Krátky slovník slovenského jazyka. 4. doplnené a upravené vydanie. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003.

KŘÍŽKOVÁ, Helena: *Vývoj opisného futura v jazycích slovanských, zvláště v ruštině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1960. 204 s.

KUTEVA, Tania – HEINE, Bernd: On the Explanatory Value of Grammaticalization. In: *Linguistic Universals and Language Change*. Ed. J. Good. Oxford: Oxford University Press 2008. s. 215 – 230.

LAMPRECHT, Arnošt – ŠLOSAR, Dušan – BAUER, Jaroslav: *Historická mluvnice češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1986. 424 s.

MACHEK, Václav: *Etymologický slovník jazyka českého*. (fotoreprint) Praha: Nakladatelství Lidové noviny 1997. 868 s.

MEILLET, Antoine: *L'évolution des Formes Grammaticales*. Miláno: Scientia, 1912, 12/26. (citované podľa <http://en.wikipedia.org/wiki/Grammaticalisation>)

MIRČEV, Kiril: *Istoričeskaja gramatika na bǎlgarskija ezik*. 2. vyd. Sofia: Nauka i izkustvo 1963.

Mluvnice češtiny 3. Skladba. Praha: Academia 1987. 738 s.

Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1966. 896 s.

SCHENDL, Herbert: *Historical Linguistics*. Oxford: Oxford University Press 2001. 130 s.

Slovník súčasného slovenského jazyka. 1. vyd. Red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006.

ŠTOLC, Jozef: *Atlas slovenského jazyka II. Flexia. Časť druhá. Úvod – komentáre*. Bratislava: Veda 1978. 192 s.

TAGLIAMONTE, Sali: *Comparative Sociolinguistics*. In: *The Handbuch of Language Variation and Change*. Eds. J. K. Chambers, P. Trudgill, N. Schilling-Estes. Oxford: Blackwell Publishing Ltd. 2008. s. 729 – 763.

Štúdiá vznikla s podporou grantového projektu VEGA 2/0138/08